

Denne tekst blev første gang offentliggjort på www.olatunander.substack.com den 31.03.2023 under følgende URL: <https://www.olatunander.substack.com/p/an-undervands-u-2-part-i> Licens: Ola Tunander - Free21 - CC BY-NC-ND 4.0

Ubådsjagt ved Muskö-flådebase syd for Stockholm den 5. oktober 1982.

„En undervands-U-2”: Del I

Om en beskadiget
miniubåd i Sverige i 1982

Ubådshændelserne i 1980'erne, især begivenhederne ved Hårsfjärden nær Muskö-flådebase i 1982, var af enorm betydning for Sveriges perception af en trussel fra Moskva. Sverige ændrede sig fra det ene år til det andet.

I 1980 havde 25-30 % af svenskerne opfattet Sovjetunionen som en direkte trussel eller som fjendtlig over for Sverige. Tre år senere, i 1983, var dette tal steget til 83 %.

Sverige var blevet et andet land. Al offentlig mening var ændret. Den russiske trussel dominerede Sverige.

Det svenske socialdemokratiske parti, der nu sidder i regering, måtte gå i defensiv.

Denne artikel har til formål at undersøge en specifik hændelse: Hvad der skete, da den svenske speedbåd „Våktaren” kastede en undervandsbombe kl. 14:40 den 5. oktober 1982. Der er ingen definitive beviser, men adskillige kilder hævder, at et lille undervandsfartøj blev sænket eller stærkt beskadiget på det tidspunkt.

Udtalelser fra svenske og amerikanske beslutningstagere, både i den civile og militære sektor, peger i denne retning.

En tidligere vicedirektør for efterretningstjenesten, CIA, og en tidligere amerikansk marineminister omtalte hændelsen som en „Underwater U-2”. Hvilket betyder, at denne begivenhed kunne have haft samme betydning som nedskydningen af det amerikanske „U-2”-fly over Sovjetunionen i maj 1960. Men intet blev offentliggjort om den svenske hændelse.

Mange af kilderne til denne artikel kan ikke findes på internettet. Og mange af dem henviser til dokumenter i svenske arkiver og andre landes arkiver, samt til bøger og interviews, der ikke kan findes på internettet.

For at lette søgningen efter originalkilder henviser jeg til en tidligere norsk version af denne artikel: ”40 år siden „U-2-episoden under vann””, som indeholder regulære fodnoter og blev udgivet i 2022[1]. Jeg vil tilføje dette link til hvert kapitel.

Forfatter: Ola Tunander

er professor emeritus ved PRIO (Institut for Fredsforskning) i Oslo. Fra 1987-2016 arbejdede han som forsker ved PRIO og udgav 12 bøger og en række artikler om: Sikkerhedspolitik, flådestrategi, ubådsoperationer, geopolitik, dualstate, PSYOP (psykologiske operationer) og den kolde krigs historie.

www.olatunander.substack.com

I del I af denne artikel begynder jeg med et *første* afsnit, der tager „U-2”-hændelsen fra 1960 op og beskriver betydningen af denne begivenhed.

Andet afsnit fremlægger nogle udtalelser fra højtstående embedsmænd om en beskadiget eller sunken miniubåd.

I det *tredje* afsnit diskuteres svenske dokumenter om samme hændelse i 1982[2]: Flådebasens daglige krigsoptegnelser, forsvarsministerens optegnelser og rapporten fra den senere flådechef, Dick Börjesson, omhandlende spor på havbunden.

Jeg foretager interviews med flere militære og civile personer, der var direkte involveret i hændelsen, ikke kun svenske, men også amerikanere og nordmænd.

I *fjerde* afsnit fremlægger jeg oplysninger fra en række interviews med officerer og civile fra US Secret Service og US Navy, men også interviews med nøglepersoner, som Dirk Pohlmann har foretaget for ZDF og den fransk-tyske TV-station, ARTE[3].

I del II fortsætter jeg med et *femte* afsnit, hvor jeg diskuterer mulige scenarier for skibe, der kan have deltaget i operationen. Jeg italesætter britiske og vesttyske ubåde og italienske miniubåde under amerikansk eller britisk kommando.

Dette afsnit bygger dels på amerikansk litteratur og dels på interviews med nøglepersoner fra USA, Storbritannien, Tyskland, Norge og Sverige og ikke mindst med den tidligere chef for US Naval Intelligence, Robert Bathurst, som jeg arbejdede sammen med i ti år.

Det *sjette* afsnit er baseret på dokumenter fra Sveriges officielle rapport om den kolde krig fra 1969-1989 (udgivet 2002) af daværende flådechef og tidligere efterretningschef, skrevet for premierminister Ingvar Carlsson. Men også på bøger af Ingvar Carlsson selv og hans forsvarsminister, Thage G. Peterson.

I del III fortsætter jeg med et *syvende* afsnit, som fremlægger detaljer om det svenske system, baseret på interviews med amerikanske flådeefterretningsfolk som Robert Bathurst og hans kollega, Bobby Inman. Mens Bathurst var assisterende amerikansk attaché i Moskva i midten af 1960'erne, var Inman assisterende amerikansk attaché i Stockholm.

„U-2”-fly ombord på „CV-66”. Foto: US Navy, Public domain, via Wikimedia Commons.

Inman var dengang direktør for Naval Intelligence, vicedirektør for Defense Intelligence Agency (DIA), direktør for National Security Agency (NSA) og vicedirektør for Central Intelligence (DDCI). Han var også præsident George HW Bushs nærmeste rådgiver i efterretnings-spørgsmål.

Kapitlet er dels baseret på oplysninger fra en tidligere formand for Joint Chiefs of Staff og på oplysninger fra flådeefterretningsofficerer.

Et *ottende* afsnit indeholder oplysninger fra nøglepersoner i CIA og fra Admiral James ”Ace” Lyons, øverste befalingsmand over den amerikanske anden flåde fra 1981 til 1983, og som var vicechef for flådeoperationer fra 1983 til 1985. Han blev kontaktet direkte af CIA’s direktør, William Casey, og sagde: ”Det var mit personale”, der gjorde det.

Dette kapitel efterfølges af en diskussion af kilderne.

1. Et „U-2”-fly over Sovjetunionen (1960)[4]

Nedskydningen af „U-2”-flyet den 1. maj 1960 var muligvis den største begivenhed i det år. Det var en katastrofe for USA. CIA’s „U-2”-rekonosceringsfly blev skudt ned over det centrale Sovjetunionen nær Uralbjergene, nær Sverdlovsk, det moderne Jekaterinburg (2500 km nord for Tyrkiet).

Flyet, der kom fra Peshawar i Pakistan, var på vej til Bodø i Norge. Det fløj meget højt og tog ekstremt gode billeder. Det var beregnet til at dække en stor del af Sovjetunionen og fotografere mange militærbaseer.

Flyet fløj for højt til, at russerne kunne angribe, men det blev skudt ned. Eksplosionen af en raket skete lige bag flyet, som om opsendelsen havde været en ulykke.

Den sovjetiske leder, Nikita Khrushjtjov, protesterede skarpt.

USA, der i begyndelsen ikke havde nogen idé om, hvad russerne vidste, fulgte straks med deres altid forud planlagte dækkehistorie.

USA hævdede, at flyet kom fra Adana i Tyrkiet. Det havde fået problemer og var forsvundet nord for Tyrkiet. Flyet havde angiveligt fået til opgave at studere bevægelser i luften. Det rapporteres, at piloten mistede iltforsyningen, og han havde meddelt, at han ikke kunne lande i Adana. Man formodede, at han muligvis var besvimet.

CIA-chef Allen Dulles, direktør for den centrale efterretningstjeneste (DCI – Director of Central Intelligence), havde givet ”absolut kategoriske” garantier til præsident Dwight Eisenhower om, at piloten aldrig ville være i stand til at overleve et styrt, og at russerne aldrig ville være i stand til at skyde flyet ned i den højde.

USA hævdede, at de ikke bevidst havde krænket sovjetisk territorium (Bamford, 2002; Brugioni, 2010; Burrows, 2001).

Det viste sig dog, at det var lykkedes Sovjet at skyde „U-2”-flyet ned, og at piloten, Gary Powers, havde overlevet og var blevet taget til fange af russerne.

Sovjetterne havde været i stand til at fremkalde filmen, og de fortalte, at billederne var ekstremt gode. Der var taget billeder af vigtige militærbaseer. Nu blev amerikanerne nødt til at vedkende sig, at opgaven var spionage over det centrale Sovjetunionen. Det var den største diplomatiske katastrofe for USA det år.

Khrushchev kunne gøre grin med alle de amerikanske løgne. Amerikanerne havde løjet over for medierne og løjet over for FN.

Eisenhower ønskede at fyre CIA-direktøren, Allen Dulles, men han kunne ikke.

Det ville give hans egen regering indtryk af, at han ikke selv var informeret, hvilket mange vidste, han var, og det ville give russerne indtryk af, at han ikke selv havde kontrol over CIA eller over sin egen regering.

Eisenhower skrev, at Khrushchev så måske ville kunne ignorere hans egne argumenter. Khrushchev kunne sige, at det var lige meget, hvilke løfter Eisenhower gav, da det alligevel ikke var ham, der bestemte.

Det samme problem opstod i Norge efter „U-2”-hændelsen.

På trods af, at mange i Bodø og i den norske efterretningstjeneste kendte til „U-2”-flyet, var det uklart, hvad statsminister Einar Gerhardsen vidste, og hvad hans udenrigsminister, Halvard Lange, vidste.

Gerhardsen sagde, at de havde informeret ham om et allieret rekognosceringsfly, der var landet i Bodø Lufthavn på korte besøg[5], men han vidste intet om „U-2’ens” landing.

Lange fortalte den sovjetiske udenrigsminister, Andrei Gromyko, at han heller ikke var blevet informeret.

”Det gør det endnu værre”, svarede Gromyko, ifølge Langes nære rådgiver, Einar Ansteensen. Det vil sige, at hvis statsministeren og udenrigsministeren ikke vidste noget, så betyder det, at amerikanerne kunne gøre, hvad de ville på norsk territorium.

Regeringen havde ikke kontrol over sine egne militære styrker.

Hvordan kunne russerne stole på statsministerens ord, hvis han ikke vidste, hvad hans egen stab lavede?

En sovjetisk generalløjtnant, Vladimir Cheremnykh, som vi inviterede til Fredsforskningsinstituttet i Oslo (PRIO – Peace Research Institute Oslo) i 1994, havde været involveret i nedskydningen af „U-2”-flyet.

Det var vigtigt for hans karriere.

I perioden 1976-1986 var han, som den første vicestabschef for Leningrad Militærdistrikt, ansvarlig for militær planlægning for Nordeuropa bortset fra et år, 1980-1981, hvor han var øverstkommanderende for de sovjetiske styrker i Afghanistan.

„U-2”-hændelsen var én af de største efterretningsskandaler under den kolde krig.

Der var dog én tilsyneladende lige så alvorlig hændelse i Sverige: Ved Muskö-flådebasen i 1982.

Og det, jeg fik at vide af Cheremnykh, var, at denne hændelse, ”en sunket miniubåd”, ikke var sovjetisk.

2. Udtalelser fra højtstående embedsmænd om en beskadiget „dværg”-ubåd[6]

I juni 1993 afholdte PRIO en konference i Rjukan[7] om atomvåben og international politik.

Jeg havde lange samtaler med James Schlesinger, præsident Richard Nixons CIA-direktør og forsvarsminister (1973-1976).

Jeg spiste frokost med ham, og under vores biltur tilbage til Oslo bekræftede han, at der havde været en beskadiget ubåd på Muskö-flådebasen – en vestlig ubåd under amerikansk kommando.

Men han ”huskede ikke detaljerne”, sagde han. Han ville ikke sige mere.

En person der, på grund af sin stilling, havde lyttet til en samtale mellem to engelsktalende ambassadører, kunne fortælle det samme.

Og i 1999 sagde Einar Ansteensen[8] næsten det samme til mig under en samtale, jeg havde med ham i december 1999 hjemme hos Bernt Bull, rådgiver for tidligere udenrigsminister Knut Frydenlund. Ansteensen havde ikke kun været Langes nærmeste rådgiver, men han havde også stået i spidsen for Political Section og politikplanlægningsstaben i det norske udenrigsministerium i 15 år. Han havde været mentor for udenrigsministrene, Knut Frydenlund og Thorvald Stoltenberg.

Ansteensen havde været til middag hos den amerikanske flådeattaché i Stockholm under ubådsjagten i 1982,

og han fik at vide, at svenskerne ved et uheld havde sænket eller alvorligt beskadiget en lille ubåd under amerikansk kommando.

”Det var en trist historie”, sagde han. Han havde kun fortalt Norges forsvarschef, Sven Hauge, om det, men han havde ikke informeret Hauges svenske modpart, general Lennart Ljung, og ikke statsminister Olof Palme, som han kendte ret godt. Han ville ikke sige mere. Det var tydeligt meget følsomt.

Da jeg var civil ekspert i den officielle svenske ubådsundersøgelse 2000-2001[9] (den tredje officielle ubådsundersøgelse, red.), fortalte jeg ambassadør Rolf Ekéus, lederen af efterforskningen, hvad Ansteensen havde sagt. Ekéus kendte Ansteensen, og det, han vidste, var naturligvis vigtigt.

Undersøgelsen blev iværksat efter, at præsident Ronald Reagans forsvarsminister, Caspar Weinberger[10], havde udtalt (1981-87) i et længere interview på svensk TV (SVT) i marts 2000[11], at USA regelmæssigt og hyppigt brugte vestlige ubåde i svensk farvand for at ”teste svensk beredskab”.

”USA’s forsvarsminister Caspar Weinberger overrækker præsident Ronald Reagan det første eksemplar af den populære publikation fra forsvarsministeriet: ”Sovjetisk militærmagt”, 1983. Forsvarsministeriet var i stand til at fremstille Sovjetunionen som en aggressiv magt. Og brugen af vestlige ubåde, kaldet sovjetiske ubåde, ændrede grundlæggende opfattelsen af den sovjetiske trussel, ikke bare i Sverige, men i hele Europa”. Foto: Wikimedia Commons/Public domain

Den svenske avis, *Dagens Nyheter*, giver en dramatisk beskrivelse af ubådsjagten i oktober 1982. Overskrifterne: "Jagten på ubåden" og "Ubåden forsøger at flygte". Foto: Ola Tunander/<https://olatunander.substack.com/p/an-underwater-u-2-part-i>

En måned senere havde den britiske flådesekretær, Keith Speed, sagt det samme i et andet SVT-interview[12]. Han talte om "penetrations-dykkerøvelser. Kan ubåde rent faktisk komme ind i Stockholms havn og næsten op til overfladen der? Ikke helt, men noget i den stil.

Hvor langt kunne vi komme uden, at man bemærkede det?" Både Weinberger og Speed sagde, at de operationer blev søsat efter "konsultationer mellem flådestyrker".

I Storbritanniens tilfælde var det den britiske forsvarschef eller ubådsflagofficeren (svarende til en admirals rang, red.), der rådførte sig med deres svenske modpart. Vi har grund til at tro, at miniubåden ved Muskö i 1982 ikke var en sovjetisk ubåd, men en ubåd, der blev brugt i de test, som Weinberger og Speed havde talt om.

Hvert år gav cheferne for U.S. Naval Intelligence, John Butts (1982-85), William Studeman (1985-88) og Thomas Brooks (1988-91), en briefing om sovjetisk flådeaktivitet og trusler mod de vestlige lande til Armed Services Com-

mittee i Repræsentanternes Hus, men de talte aldrig om sovjetisk invasion i svensk farvand. Disse invasioner eksisterede ikke.

Hvis de havde tillid til de svenske rapporter, ville de have sagt det.

I marts 1984 spurgte Armed Services Committee direktøren for Naval Intelligence, kontreadmiral Butts, sammen med Weinbergers marineminister, John Lehman, om ubådene i Sverige 1982-1983.

Butts sagde, at den ubåd, der gik på grund ved Karlskrona i 1981, var en "ægte" sovjetisk ubåd[13], men afsnittet om ubådene ved Muskö i 1982 er stadig klassificeret.

Dette betyder, at disse ubåde næppe var ægte sovjetiske ubåde. Der var ingen grund til at holde sådanne oplysninger hemmelige, og det har stadig ikke været muligt at afklassificere dem.

Kort efter dette møde var der imidlertid lækager fra højtstående officerer. De fortalte ABC World News Tonight (21. marts 1984), at den amerikanske flåde også havde opereret med ubåde i venligt-sindede landes farvande, mens de udpla-

cerede hydrofoner og vurderede et lands evne til at opdage invasioner[14]."

Den svenske kritik af USA havde tilsyneladende gjort Sverige til et mål for sådanne operationer.

Ansteensen sagde, at amerikanerne havde opereret med ubåde i svensk farvand, men kun op til en vis breddegrad for ikke at forstyrre finnerne.

Ekéus og jeg aftalte, at jeg skulle tale med Ansteensen, så snart jeg var tilbage i Oslo, men da jeg ankom til Oslo, var han lige gået bort. Ved mindehøjtideligheden efter begravelsen (17. april 2001) sad jeg ved siden af ambassadør Arne Arnesen.

Da jeg fortalte ham om undersøgelsen, og hvad Ansteensen havde sagt, sagde Arnesen forsigtigt: "Er svenskerne modne nok til det?" Det var tydeligvis følsomt.

Jeg havde også jævnlige samtaler med daværende statsminister Kåre Willoch, som sagde, at han hverken kunne be- eller afkræfte, hvad Ansteensen havde sagt, men han tilføjede også: "Man kunne stole på, at det, Ansteensen sagde, var korrekt".

3. „En undervands-U-2“-episode i Stockholms skærgård 1982[15]

Jeg havde en særlig grund til at interessere mig for denne begivenhed. I 1985 havde jeg kontakt med en svensk dykker, som havde fortalt, at han under ubådsjagten ved Muskö i 1982, var dykket ned til en beskadiget miniubåd eller rettere en „dværger“ og havde fastgjort en wire til den.

De havde først observeret en lille "sort bakke" (senere beskrevet som en "hvalryg") på overfladen. Den var blevet observeret i et par minutter indtil kl. 14.15 (ifølge Naval Base War Diary[16]). En helikopter fik kontakt med den.

Et svensk hurtig-angrebsfartøj, „Väktaren“, kastede en dybvandsbombe på den. Ved et uheld havde den ramt og sænket „dværgeren“, sagde dykkeren. En miniubåd kan være blevet "beskadiget af en dybvandsbombe ved én lejlighed", skrev ubådsforsvarskommissionen fra 1983 i sin rapport.

Ifølge flådebasens daglige krigsoptegnelser var der kun én gang, hvor et hur-

tig-angrebsfartøj kun kastede én dybvandsbombe: „Väktaren” kl. 14.40 den 5. oktober. Den fik målinformationer fra helikopter „71”. Tidspunktet for den ”beskadede miniubåd” blev bekræftet af efterretningsschefen for flådebasen i 1982, Mauritz Carlsson, over for ubådsundersøgelsen 2001.

Flådechefen, Per Rudberg, (1978-1984) sagde i 1983, at en miniubåd var blevet beskudiget. Kl. 14.42, to minutter efter detonationen. Helikopter „Y71” rapporterede, at der var noget på overfladen. Kl. 14.50 vender „Y71” tilbage til basen. Ifølge en militærlæge på flådebasen kom helikopterdivisionen med en amerikansk dykker, som havde foretaget en fri opstigning*. Han overlevede. De kaldte ham ”Ohio”.

De spurgte ham, hvor han kom fra, men han sagde ikke noget. Han pegede bare lige ned.

En bil fra den amerikanske ambassade ankom efter en time og tog sig af dykkeren. Det var noget af en „undervands-U-2”. Ligesom i 1960 havde piloten overlevet og var blevet taget hånd om. Jeg talte med militærlægen et par gange. Han havde kontaktet mig efter min bog Hårsfjärden i 2001. Han døde kort tid efter.

Kl. 15.44 stoppes al trafik i Hårsfjärden-området. Kl. 16.10 bliver ubådsbjærgningsfartøjet „Belos” beordret op fra Karlskrona (en afstand på 400 km).

Kl. 17.40 stilles det ubemandede undervandsfartøj „Sjöugglan” (til at tage billeder under vandet) til rådighed for flådestationen.

Kl. 18.10 beordres fartøjet „Urd” (til bjærgning af torpedoer) til det sted, hvor detonationen fandt sted.

Alle rapporter fra „Urd” er stadig klassificerede. Helikopteren „Y69” patruljerer stranden ved Märsgarn øst for detonationen i to timer, som om man var bekymret for, at noget eller nogen skulle blive skullet op på land.

I den daglige krigsoptegnelse står der: ”23.17: Alle dykkere er vendt tilbage”.

Alle flådefartøjer i området fik ordre til at slukke deres motorer. Der var helt stille hele natten, som om man havde sørgt over nogen.

Den følgende dag tog viceadmiral Rudberg hen til helikopterdelingen for at tale med personalet. Der var sket noget alvorligt.

Stabschefen på Muskö, Lars-Erik Hoff, kunne ikke fortælle mig, hvad der var sket, men han fortalte mig, at chefredaktør på *Dagens Nyheter*, Christina Jutterström, havde ringet til ham og sagt, at hun havde absolut overbevisende oplysninger om, at en lille ubåd var blevet beskudiget.

Hun ville have sagen bekræftet. Kaptajnen på bjærgningsskibet „Belos”, Björn Mohlin, sagde, at hun også havde ringet til ham, men „Belos” var ankommet til Muskö en dag senere.

Han vidste ikke noget, sagde han. Da jeg talte med Jutterström, ville hun ikke afsløre sin kilde. Hun havde pligt til at tie stille, skrev hun. Flådens presseofficer, Sven Carlsson, sagde senere, at chefen for forsvarsstaben, viceadmiral Bror Stefenson, var fløjet ned til Berga-marineskole ved Hårsfjärden for at holde en første pressekonference for de globale massemedier kl. 18.00.

Alle de store internationale TV-kanaler var til stede i de dage og op mod 500 journalister. Carlsson briefede Stefenson og chefen for Berga, kommandørkaptajn Christer Söderhjelm fra marineskolen.

Det kan have været en time før pressekonferencen, måske to timer efter, at miniubåden var blevet beskudiget eller sænket. Det var yderst hemmeligt. Carlsson blev ikke informeret.

Efter Carlssons briefing sagde Stefenson, at han ville tage noget andet op i stedet.

Carlsson blev forbløffet: ”Hvad skulle det være?” fortalte han mig. Söderhjelm sagde: ”Jeg synes, admiralen skal lytte til Sven Calle (Carlsson)”.

Men da Stefenson holdt sin pressekonference, kunne han ikke sige noget om, hvad der var sket. Han begyndte at tale om sig selv.

Han havde ikke lyttet til Sven Calles briefing. Han havde ikke taget nogen notater. Nogen må, lige før pressekonferencen, have givet ham strenge ordrer om ikke at sige det, han havde tænkt sig at sige. Sven Calle overtog pressekonferencen fra admiralen. Stefenson vidste måske først senere, hvilken nationalitet miniubåden havde.

Chefen for Stockholms kystforsvar, brigadegeneral Lars Hansson, sagde i et interview med *Aftonbladet* dagen efter, at det kan have været en sovjetisk ubåd eller måske ”en NATO-ubåd, der ville teste os”.

Stefenson bad Hansson om at komme ind på sit kontor: ”Der går rygter om en NATO-ubåd. Det er rygter, som vi øjeblikkeligt og på det kraftigste må demontere”, sagde han.

Flådens hovedrapport om spor og genstande på havbunden efter ubådsjagten i 1982 er nu stort set afklassificeret (mange bilag er stadig klassificerede).

Dykkere havde fundet spor på havbunden. Det så ud, som om der havde været et bæltekøretøj, som var gået på bunden ud for Näsudden, hvor „Väktaren” havde detoneret en dybvandsbombe, men også ved Mälsten.

Et kort afsnit (12 linjer) i rapporten handler om to vrage på havbunden, men nu, efter 40 år, er dette afsnit stadig klassificeret (sonarbilleder af disse to vrage kan findes i vedhæftede filer, som stadig er delvist klassificerede).

Jeg gik til Højesteret for at få disse linjer og nogle vedhæftede filer afklassificeret, men det var ikke muligt.

Et vrage var 16 meter langt, mens andre var mindre end 10 meter. At flåden havde dykket med disse vrage blev afklassificeret i 2001, men blev omklassificeret i 2008. Hvorfor?

Ud over det originale dokument, som blev skrevet af afdøde chef for flåden, viceadmiral Dick Börjesson, var der to kopier. Rapporten og den ene kopi blev givet til chefen for flåden, viceadmiral Per Rudberg, mens den anden kopi gik til chefen for flådebasen, kontre-admiral Christer Kierkegaard.

Man må spørge sig selv, hvorfor man stadig holder denne information hemmelig.

Det var også de to svenske admiraler, der havde briefet og eskorteret forsvarsminister Weinberger under hans 5-dages besøg i Sverige næsten præcis et år tidligere.

I 1984-1985 talte jeg med en officer, der kendte dykkeren, som havde fastgjort en wire til den lille ubåd.

Det var svært at arrangere et fælles møde, så jeg ringede til dykkeren - en

søndag aften - hvor han boede syd for det centrale Stockholm. Han indvilligede i at mødes med mig tirsdag morgen mindre end to dage senere.

Han havde en fridag og skulle vaske tøj. Jeg fik hans adresse og dørkode. Jeg gav ham mit telefonnummer, hvis der skulle ske noget. Han ringede dagen efter og sagde, at det ikke var muligt at mødes.

Han var blevet forflyttet til en by i Nordsverige flere hundrede kilometer væk. Jeg ringede til ham nordpå efter en uge. Da sagde han, at han ikke kunne tale om det. Han havde forladt sin lejlighed og kæreste i Stockholm med én dags varsel. Han kom aldrig tilbage.

Da jeg var civil ekspert i ubådsundersøgelsen i 2001, 15 år senere, ringede jeg til ham i Nordsverige fra vores kontor i Forsvarsministeriet. Han sagde så, at han forventede, at jeg ville ringe (efter ikke at have talt med mig i 15 år). Nogen, som vidste, at jeg deltog i ubådsundersøgelsen, havde advaret ham. Han sagde, at han ikke havde været på Muskö på det tidspunkt, men i Karlskrona. Andre fortalte, at han havde været på Muskö. Det var tydeligt, at han ikke havde lyst til at sige mere.

Man kan spørge: Hvor troværdige er sådanne kilder? Hvorfor skulle vi tro på en dykker, en læge eller en officer, som kommer med påstande, der ikke stemmer overens med den officielle version?

Men disse kilder var ikke alene om at tale om en beskadiget miniubåd. Flådechef Per Rudberg gjorde det. Dokumenterne peger i samme retning.

Der var sket noget alvorligt. Den svenske flåde havde brug for at vise noget konkret.

En hævdede, at ubådene var fra Sovjetunionen, men flåden var nødt til at fremlægge beviser. Hvis der havde været en sunken sovjetisk miniubåd, kunne de have samlet den op og vist den til verden. En sunken sovjetisk miniubåd giver ingen mening.

Da Einar Ansteensen i 1999 sagde, at den beskadigede ubåd havde været under amerikansk kommando, og da andre sagde, at man havde samlet en dykker fra den amerikanske flåde op, blev det hele

meget lettere at forstå. Nu var det muligt at forstå, hvorfor flåden ikke kunne sige noget om, hvad der var sket.

Da forsvarsminister Weinberger og den britiske marineminister, Keith Speed, i 2000 sagde, at USA og Storbritannien regelmæssigt og ofte havde opereret med ubåde i svensk farvand, var det en bekræftelse af, hvad flere af os allerede vidste, men hvilke personer var så involveret?

4. En tophemmelig „under-vands-U-2[17]”

I april 2002 præsenterede jeg mit tidlige engelske manuskript om vestlige ubådsoperationer i svensk farvand for den internationale gruppe af historikere ved Det Norske Nobelinstitut.

Manuskriptet blev udviklet til en bog om ”Amerikansk og britisk ubådsbedrag i 1980’erne[18]”.

På Nobelinstituttet fremlagde jeg en masse information, der alt sammen pegede på vestlig aktivitet, og én af historikerne var mere interesseret i dette emne end de andre: Benjamin Fischer.

Han havde arbejdet for CIA i op til 30 år. Han havde senere haft stillingen som CIA’s chefhistoriker.

I juni 2002 havde Nobelinstituttet et symposium på Lysebu (Oslo) om den kolde krig i 1980’erne med historikere fra adskillige lande[19], nogle med en baggrund fra efterretningstjenesterne såsom generaløjtnant William Odom fra NSA og Douglas MacEachin fra CIA.

Jeg talte meget med Odom, som havde været militærsekretær for præsident Jimmy Carters rådgiver i nati-

onal sikkerhed, Zbigniew Brzezinski (1977-1981), chef for hærens efterretningstjeneste (Chief Army Intelligence) (1981-1985), direktør for National Security Agency (NSA, 1985-1988) og derefter Director National Security Studies, Hudson Institute.

Jeg mødte ham også på senere konferencer og i Washington på Hudson Institute.

Jeg fortalte ham, hvad Caspar Weinberger havde sagt i 2000 om deres ubåde, der regelmæssigt opererede i svensk farvand for at teste det svenske kystforsvar, men Bill Odom sagde kun kort: ”Jeg vil ikke tale om fortrolige oplysninger”.

Det var tydeligt, at det, som Weinberger havde sagt om de vestlige ubåde, der havde opereret langs den svenske kyst, stadig var noget meget, meget hemmeligt. Det var meget følsomt.

Weinbergers assisterende undersekretær Dov Zakheim sagde til *Dagens Nyheter* dagen efter interviewet: ”Hvis Weinberger ville sige dette, er det op til ham”.

Men han fortalte én af mine venner, at hverken Weinberger eller hans efterfølger, Frank Carlucci, eller nogen anden vil sige mere. Alle ville tie stille.

Ved Oslo-symposiet i 2002 sagde Ben Fisher til mig: ”Spørg Doug MacEachin?” Han var ansvarlig for sovjetisk analyse i CIA og senere for alle CIA’s efterretningsanalyser. ”Han ved måske noget”.

Fra 1981 var MacEachin stedfortræder og senere chef for CIA’s Operation Center, som forberedte alle efterretninger til præsident Reagan og til hans daglige briefing.

Fra 1984-1989 var han leder af CIA’s Office of Soviet Analysis (SOVA) under Robert Gates.

Tidligere CIA-viceleder for efterretnings-tjeneste (DDI) Douglas MacEachin (chef for CIA Soviet Analysis 1984-89) talte på Reagan Library i 2011 sammen med tidligere viceleder for Central Intelligence Admiral Bobby Ray Inman om emnet *Intelligence Used to End the Cold War*. Foto: Screenshot C-SPAN 3.

USA's marineminister John Lehman (1981-1987) og forfatteren på Bodø Institute for Defense Studies Conference i 2007 med Vestfjorden bag dem, hvor Lehmans hangarskibe skulle søge radarskygge i en krig med Sovjet i 1980'erne. Foto: Ola Tunander.

Gates blev senere chef for CIA (Director of Central Intelligence), og han var også forsvarsminister, men fra 1982 var han CIA's vicedirektør for efterretning (DDI).

MacEachin havde samme stilling som DDI 1993-1995 under CIA's direktør, James Woolsey, og den fungerende direktør, Admiral William Studeman. MacEachin blev informeret om hændelsen på Muskö i 1982.

Det var tydeligvis ikke en sovjetisk operation. Da jeg spurgte ham om det, sagde han: "Det var som en „undervands-U-2“-hændelse”, som da et fartøj under CIA's eller flådens kommando var blevet sænket, og en amerikansk pilot havde overlevet ligesom i „U-2“-hændelsen i 1960, og præcist som dykkeren og lægen/officeren fortalte mig ovenfor.

Jeg sagde: "Men svenskerne (i modsætning til russerne) offentliggjorde det aldrig". Så vendte han sig mod Ben Fischer, som også var til stede, og spurgte: "Ved du, hvad vi taler om?"

Ben Fischer sagde kort: "Ja, Ola skrev en afhandling om det. Olas foredrag var det første foredrag, jeg lyttede til i Oslo". Herefter var samtalen slut.

Jeg spurgte så MacEachin: "Hvem skal jeg tale med? Bortset fra Studeman, som havde været hans nærmeste chef?" (Studeman havde været chef for Naval Intelligence efter Butts, derefter Bill Odoms efterfølger som direktør for NSA 1988-1992, derefter vicedirektør for CIA under

Gates 1991-1993 og Woolsey, og CIA-direktør 1995).

MacEachin sagde: "Haver, Rich Haver".

Richard Haver var Studemans protegé: den første civile vicedirektør for Naval Intelligence (under Studeman og Thomas Brooks).

I 1989 blev han rekrutteret af forsvarsminister Dick Cheney som hans Assistant Secretary for Intelligence. Mens MacEachin var DDI, var Haver CIA's Executive Director for Intelligence Community Affairs.

I 2000 blev han igen rekrutteret af Cheney, men nu med ansvar for efterretninger for George W. Bush i overgangsperioden indtil 20. januar 2001.

Derefter blev han forsvarsminister Donald Rumsfelds Special Assistant for Intelligence. Det var tydeligt, at MacEachin havde sine oplysninger fra disse to.

De havde tilsyneladende informeret ham om „en undervands-U-2” i Sverige i 1982.

Den 20.-21. august 2007 var jeg i Bodø i Nordnorge til en konference om USA's maritime strategi, Politico-Military Assessments on the Northern Flank 1975-1990. Konferencen var arrangeret af Institute for Defense Studies & Parallel History Project med Odom, den tidligere chef for den britiske flåde og øverstkommanderende for de allierede styrker i det østlige Atlanterhav, admiral James Eberle, med general Vigleik Eide, Norges forsvarschef (1987-1989) og formand for NATO's

militærkomité (1989-1993) og den tidligere amerikanske flådemini-ster, John Lehman (1981-1987).

I Nixon-administrationen havde Lehman arbejdet direkte under Henry Kissinger og Alexander Haig.

Jeg havde skrevet min Ph.d.-afhandling i 1980'erne om "US Maritime Strategy", der blev kendt som "Lehman's Maritime Strategy".

I slutningen af 1970'erne havde Lehman været involveret i "Sea Plan 2000", og som præsident Reagans marineminister var han drivkraften bag den nye strategi, en strategi, der primært var rettet mod de sovjetiske strategiske ubåde og baserne på Kola-halvøen.

Jeg talte meget med ham, og han var glad for, at jeg havde fremhævet hans argumenter og beskrevet dem korrekt i min doktorafhandling, "Cold Water Politics[20]" (1989), som havde været på pensum på US Naval War College. Han henviste til mig – med venlige ord – til en journalist, der skrev for den britiske *Sunday Times* i 2008.

Lehman sagde, at beslutningen om ubådsoperationerne i svensk farvand, som Weinberger havde fortalt om til SVT[21], var blevet truffet af en Deception Committee[22] under CIA-direktør William Casey, som allerede inden skiftet i januar 1981 havde haft held til at få Reagan til at nedsætte denne komité.

Komitéens opgave var "bedrag" for at narre russerne. Men opgaven var tydeligvis også at narre de allierede og deres venner til at tro på "russiske offensive handlinger" for at få de allierede til at mobilisere mod russerne (se Del III).

Det var Casey, den nationale sikkerhedsrådgiver Dick Allen og viceudenrigs- og viceforsvarsministrene, der havde truffet beslutningen om at give præsident Reagan, udenrigsminister Alexander Haig og forsvarsminister Weinberger "plausible deniability"*²³, så de kunne sige: "Vi vidste intet om disse ulovlige aktiviteter".

Lehmann ville ikke sige, hvilke svenskere der var involveret. Men han tilføjede, at hvis han havde fortalt mig det, ville han være nødt til at "slå mig ihjel bagefter". Dette var det mest følsomme, de havde. Han bekræftede, at de brugte små italienske ubåde i svensk farvand for

Admiral Bill Studeman som Deputy CIA (DDCI) og senere Acting Director of Central Intelligence med James Hirsch som Deputy CIA for Science & Technology hjemme hos den norske efterretningschef, generalmajor Alf Roar Berg, og med Bergs kone, Joe, mellem dem. Som direktør for Naval Intelligence havde Studeman været chef for National Underwater Reconnaissance Office (NURO), mens Hirsch var vicechef. Til højre sidder Terje Kristensen, som var ansvarlig for den norske undervandsanalyse, svarende til NURO, og derefter vicechef for den norske efterretningstjeneste under Berg. Kristensen er klippet ind i billedet, men sidder på den rigtige plads ved bordet. Foto: Privatarkiv.

Kilder:

- [1] Ola Tunander: "40 år siden «U-2-episoden under vann»", 01.19.2022 <<https://terjealnes.files.wordpress.com/2022/09/u-2-under-vann-1-october-2022.pdf>>
- [2] <https://www.tandfonline.com/> Taylor & Francis Online. Ola Tunander: "Subs and PSYOPs: The 1982 Swedish Submarine Intrusions". 13.07.2012 <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02684527.2012.699294>>
- [3] <https://archive.org/> Dirk Pohlmann: "Operation Täuschung - The Reagan Method / Documentary by Dirk Pohlmann". Uploaded 23.06.2020 <<https://archive.org/details/operation-tauschung-die-method-reagan>>
- [4] Se [1]
- [5] <https://tv.nrk.no/> NRK TV: "3. Fra fred til kald krig" <<https://tv.nrk.no/serie/leinar-hele-historien/season/1/episode/3/avspiller>>
- [6] Se [1]
- [7] <https://www.amazon.com/> Jørn Gjelstad and Olav Njølstad, "Nuclear Rivalry and International Order", 05.04.1996. ISBN-10:0803977530 ISBN-13: 978-0803977532. Publisher: SAGE Publications Ltd; 1st edition. <<https://www.amazon.com/Nuclear-Rivalry-International-Research-Institute/dp/0803977530>>
- [8] <https://lokalhistoriewiki.no/> "Einar Ansteensen" <https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Einar_Ansteensen>
- [9] <https://www.regeringen.se/> Regeringskansliet: "Perspektiv på Ubåtsfrågan", Published 15.11.2001. Update: 02.04.2015 <<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2001/11/sou-200185/>>
- [10] Se [2]
- [11] <https://www.routledge.com/> Ola Tunander: "The Secret War Against Sweden - US and British Submarine Deception in the 1980s", 2004. ISBN 9780714682754 Published July 29, 2004 by Routledge <<https://www.routledge.com/The-Secret-War-Against-Sweden-US-and-British-Submarine-Deception-in-the-Tunander/pl-book/9780714682754>>
- [12] Se [2]
- [13] Se [2]
- [14] Se [2]
- [15] Se [1]
- [16] <https://books.google.se/> "The Secret War Against Sweden - US and British Submarine Deception in the 1980s". 2004. ISBN:0-7146-5322-5.

at give den amerikanske flåde "plausible deniability", så hvis noget skulle gå galt, ville amerikanske repræsentanter være i stand til at sige:

"Det var ikke os, og vi ved alle, hvordan italienerne er".

Sherry Sontags og Christopher Drews bog "Blind Man's Bluff[23]" (1998) handler om amerikansk spionage og udstationeringen af lytteudstyr i sovjetisk farvand.

Meget af denne aktivitet blev organiseret af et forbindelseskantor mellem den amerikanske flåde og CIA, National Underwater Reconnaissance Office (NURO), som var en fætter til CIA og det amerikanske luftvåbens pendant, National Reconnaissance Office (NRO), der havde ansvaret for satellitovervågning.

NURO blev oprettet i 1969, men det var ekstremt hemmeligt. Formelt set er det stadig hemmeligt. Dets eksistens blev først afsløret af *Sontag* og *Drew* i 1998. De skrev, at i begyndelsen af 1970'erne var præsident Nixons marineminister, John Warner, leder af NURO, mens CIA's vicedirektør for videnskab og teknologi var hans souschef.

I en samtale med Bill Odom og Doug MacEachin sagde de, at Rich Haver havde været *Sontags* og *Drews* centrale kilde. Men MacEachin sagde, at ubådsoperationerne i sovjetisk farvand kun var en del af NURO's aktiviteter. NURO havde også opereret ubåde i skandinaviske farvande.

Ved en middag talte jeg med "en særlig assistent" for præsident Clinton. Han sagde, at der var et forbindelseskantor mellem CIA og DIA (med officerer fra Navy Intelligence), som udførte operationen i svensk farvand.

"Det var det mest hemmelige, vi havde," sagde han.

I slutningen af 1980'erne siges NURO at have bestået af folk som Bill Studeman, Rich Haver, senere chefer for Naval Intelligence som Thomas Brooks (1988-1991), Edward Sheafer (1991-1994), Mike Cramer (1994-1997) og Mike McConnell. Både Sheafer og McConnell havde været efterretningschefer (J-2) for formanden for Joint Chiefs of Staff, admiral William Crowe hhv. general Colin Powell.

Jeg spurgte John Lehman, om han, ligesom Warner, havde været chef for NURO, hvilket han bekræftede. I 2021, da jeg talte med Lehmans ven, admiral Bobby Inman, som både havde været direktør for Naval Intelligence, chef for National Security Agency og stedfortræder for DIA og CIA (se nedenfor), sagde han, at chefen for NURO altid var direktøren for Naval Intelligence.

Marineministeren kontrollerede finansieringen, men han var aldrig den formelle chef. Det gjaldt både i 1970'erne og 1980'erne, sagde han. *Sontag* og *Drew*

havde misforstået Warners position, og Lehman havde måske set mere på hans uformelle rolle.

Men det ville betyde, at efter 1985 var Bill Studeman og senere Thomas Brooks chefer for NURO, mens Evens Hineman og senere James Hirsch var deres stedfortrædere som CIA's vicedirektører for videnskab og teknologi. Inman sagde også, at NURO "ikke havde nogen aktivitet i Østersøen". I Nordeuropa "var fokus på den sovjetiske Nordflåde", sagde Inman. Hvis Inman taler sandt, ville der være et endnu mere hemmeligt CIA-Navy-netværk, "som styrede de svensk-baltiske operationer". Vi får senere at se, hvem disse mennesker var.

Jeg spurgte aldrig John Lehman om hændelsen i 1982. Men da Dirk Pohlmann fra den tysk-franske tv-kanal ARTE skulle interviewe Lehman i 2009, bad jeg Pohlmann om at nævne den svenske hændelse i 1982: „Undervands-U-2én”.

Pohlmann sagde til Lehman: "Den ubåd i Sverige, der blev beskadiget, blev kaldt 'an Unterwater-U-2'. Hvad mente du med det?"

Lehman svarede: "Ikke kun amerikanerne, men også andre NATO-lande hav-

de ubåde i andre folks territorialfarvande. Faktisk har der været nogle påstande om, at der var adskillige lejligheder, hvor de faktisk gik ind i havne, flådehavne og deltog i efterretningsindsamling, og den svenske hændelse ville være faldet i den kategori”.

Udtrykket „en undervands-U-2” i Sverige i 1982 var velkendt for ham.

Nøglepersoner inden for CIA og den amerikanske flåde med Studeman, Haver, MacEachin og Lehman talte angiveligt alle om den samme hændelse.

De sammenlignede den svenske sænkning af en miniubåd med den sovjetiske nedskydning af „U-2”-flyet. Faktisk var hændelsen i 1982 en meget større skandale for USA, fordi den var rettet mod en venligtsindet stat. Det var umuligt at tale om det offentligt. Lehman ville kun sige, at denne „undervands-U-2” (som må have været under US Navy/CIA-kommando) – i det mindste ikke formelt – var amerikansk, men fra et andet NATO-land. Det ville have været en „dværg”-ubåd fra et andet vestligt land, der opererede under USA/CIA-kommando.

Publisher: Frank Cass <<https://books.google.se/books?id=cN-ETro00zEC&printsec=frontcover&hl=sv#v=onepage&q&f=false>>

* Fri opstigning indebærer at dykkeren med medbragt vejrtrækningsgas afbryder vejrtrækningen igennem apparatet og stiger op til arealet uden apparat. Træning af fri opstigning tilpasses kun i kontrollerede miljøer og oftest kun inden for militær dykning samt med adgang til læger og kompressionsstank.

[17] Se [2]

[18] Se [16]

[19] <https://www.routledge.com/Olav+Njølstad:+The+Last+Decade+of+the+Cold+War+-+From+Conflict+Escalation+to+Conflict+Transformation>. 2004. ISBN 9780714685397 Published April 8, 2004 by Routledge. <<https://www.routledge.com/The-Last-Decade-of-the-Cold-War-From-Conflict-Escalation-to-Conflict-Transformation/Njølstad/p/book/9780714685397>>

[20] <https://books.google.no/Ola+Tunander:+Cold+Water+Politics:+The+Maritime+Strategy+and+Geopolitics+of+the+Northern+Front>. 1989. ISBN:0803982194, 9780803982192 Utgiver: SAGE Publications, 1989. <<https://books.google.no/books?hl=no&id=dEa4AAAAIAAJ&focus=searchwithinvolume&q=Lehman>>

[21] Se [2]

[22] Se [3]

* Plausible deniability: Plausibel benægtelse bruges i en situation, hvor modparten mangler ubestrideligt bevis for en påstand, og hvor man da troværdigt kan benægte påstanden, selv om påstanden rent faktisk er sand.

[23] <https://books.google.no/Sherry+Sontag+and+Christopher+Drew:+Blind+Man's+Bluff:+The+Untold+Story+of+American+Submarine+Espionage>, Thorndike Press. 1999. ISBN: 0786218762, 9780786218769. Udgiver Thorndike Press, 1999. <https://books.google.no/books/about/Blind_Man_s_Bluff.html?id=UmEpAQAMAIAAJ&redir_esc=y>

laves af folket, for folket

– og vores vision er et globalt netværk af frivillige folk, der ønsker at give os en håndsrækning.

– Vil du være med? Første skridt er at sende en mail og hør mere om „jobbet”.

Tøv ikke med at kontakte os.

Kontakt os via www.Free21DK.org

Vi er på udkig efter frivillige folk:

Oversættere

Er du sprogligt kyndig? Har du grundig kendskab til først og fremmest tysk eller engelsk?

Måske til norsk eller til svensk? Oversættere er isærdeleshed efterlyst. Send os en mail og forhør dig om „jobbet”.

Korrekturlæsere

Før vi layouter og udgiver en artikel, gennemgår vores korrekturlæsere alle vores oversatte tekster.

Har du styr på det danske sprog, er du skrap til grammatik og kan du lide at „arbejde med sproget”?

Tøv ikke med at kontakte os.

Researcher

Vores researchere tjekker links og kilders tilgængelighed samt disses faktuelle nøjagtighed.

Er du kritisk, skeptisk og har du erfaring med at gennemskue hvad der er troværdige kilder eller ej? Så er du den helt rette for os.

Co-Web-Admin

Du har grundig kendskab til Wordpress, PHP og CSS, og udover dansk behersker du enten engelsk eller tysk, da du skal kunne arbejde sammen med både Free21DE og Free21DK om uploads af vores artikler.

Vi søger